

Συγγραφείς

- Π. Μ. Βλάμος : Διδάκτωρ Μαθηματικών Ε. Μ. Πολυτεχνείου.
- Α. Ν. Δούναβης : Μαθηματικός, Καθηγητής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.
- Δ. Ε. Ζέρβας : Μαθηματικός, Καθηγητής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Γλωσσική Επιμέλεια

Α. Α. Ταλάρη : Φιλολόγος, Καθηγητής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Εποπτεία από μέρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (Π.Ι.)

Δημ. Καραγεώργος : Μαθηματικός, Λέκτορας Παν/μίου Αθηνών.
Τ. Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Κριτές

- Γ. Μ. Δημάκος : Μαθηματικός, Λέκτορας Παν/μίου Αθηνών.
- Α. Γ. Φελούρης : Επίκ. Καθηγητής Μαθηματικών Ε. Μ. Πολυτεχνείου.

Ηλεκτρονική Στοιχειοθεσία – Επιμέλεια: Δημήτρης Σταθόπουλος.

Πρόλογος

Το παρόν βιβλίο απευθύνεται στον Β' Κύκλο των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (Τ.Ε.Ε.) και έχει μία συγκεκριμένη φιλοσοφία. Η φιλοσοφία αυτή επιδιώκει την άμεση κατανόηση των μαθηματικών εννοιών που παρουσιάζονται και την ικανότητα χρήσης τους σε πραγματικά προβλήματα.

Ο στόχος της ανάπτυξης της θεωρίας, στην οποία αποφεύγονται οι αποδείξεις, είναι η κατανόηση των εννοιών μέσα από κατάλληλα επιλεγμένα παραδείγματα. Μετά την ολοκλήρωση κάθε θεματικής ενότητας δίνονται λυμένες εφαρμογές που αποτελούν συνδυαστικό κείμενο με τις ασκήσεις που ακολουθούν.

Οι ασκήσεις έχουν χωρισθεί ως προς τη δυσκολία και τη διαβάθμισή τους στις εξής κατηγορίες:

- (α) **Ασκήσεις Εμπέδωσης**, οι οποίες αποτελούν άμεση εξάσκηση στις μαθηματικές έννοιες που έχουν παρουσιασθεί στην αντίστοιχη θεματική ενότητα. Στόχος τους είναι να βοηθήσουν τους μαθητές στην εμπέδωση των θεωρητικών εννοιών. Είναι απλές και αποφεύγεται η επανάληψη.
- (β) **Σύνθετες Ασκήσεις**, οι οποίες αποτελούνται από θέματα που απέχουν μόνο κατά ένα βήμα στη δυσκολία σε σχέση με τις ασκήσεις εμπέδωσης. Οδηγούν τους μαθητές σε μεγαλύτερη εμπάθυνση των εννοιών και σε ένα απλό επίπεδο κριτικής ή συνδυαστικής σκέψης.
- (γ) **Πρακτικές Εφαρμογές**, οι οποίες συντελούν στον ιδιαίτερο χαρακτήρα του βιβλίου. Επιδιώχθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό των προβλημάτων αυτών, να είναι πραγματικά μαθηματικά μοντέλα και όχι ειδικά κατασκευασμένα προβλήματα. Πρέπει να τονισθεί ότι δεν αποτελεί προϋπόθεση η γνώση των εννοιών (συχνά από άλλες επιστήμες) που παρουσιάζονται στις πρακτικές εφαρμογές. Για το λόγο αυτό είναι μεγαλύτερα σε έκταση και απαιτούν από τους μαθητές προσεκτική μελέτη και ικανότητα προσαρμογής στη «γλώσσα» των πρακτικών αυτών εφαρμογών, καθώς έτσι θα τα συναντήσουν και στην πραγματικότητα. Ωστόσο, οι μαθηματικές απαιτήσεις στις πρακτικές εφαρμογές συχνά είναι μικρότερες και από αυτές των ασκήσεων εμπέδωσης.
- (δ) **Γενικές Ασκήσεις**, οι οποίες παρουσιάζουν το μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας και προτείνεται είτε η παρουσίασή τους από τον κα-

θηγητή, είτε η ανάθεση στους μαθητές με υποδείξεις ή ως συνθετική εργασία.

Κάθε κεφάλαιο έχει εμπλουτισθεί με εισαγωγικό σημείωμα, ανακεφαλαίωση καθώς και ερωτήσεις κατανόησης. Τα δύο τελευταία συντελούν σημαντικά στην κατανόηση και συγκρότηση των γνώσεων από τον μαθητή. Στο τέλος του βιβλίου υπάρχουν υποδείξεις για τη λύση των ασκήσεων, ευρετήριο όρων και ενδεικτική βιβλιογραφία για περαιτέρω μελέτη.

Ελπίζουμε το παρόν βιβλίο να εκπληρώσει κατά το δυνατόν καλύτερα τους διδακτικούς του στόχους και να αποτελέσει μία απλή γέφυρα μεταξύ των μαθηματικών και των προβλημάτων από την πραγματικότητα.

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα τους κριτές και τον επιστημονικό υπεύθυνο για τη δημιουργική συμβολή τους στην τελική μορφή του βιβλίου καθώς και τον Δημήτρη Σταθόπουλο για την τεχνική υποστήριξη που παρείχε για την παρουσίαση του βιβλίου.

Τέλος, θεωρούμε ευπρόσδεκτα οποιαδήποτε σχόλια και διορθώσεις που θα συντελέσουν στη συνεχή βελτίωση και αναβάθμιση του βιβλίου. Οι παρατηρήσεις και υποδείξεις αυτές παρακαλούμε να αποστέλλονται προς το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Μεσογείων 396, 15310, Αγ. Παρασκευή.

Οι συγγραφείς:

Π. Μ. Βλάμος
Α. Ν. Δούναβης
Δ. Ε. Ζέρβας

Πίνακας Περιεχομένων

Κεφάλαιο 1: Πίνακες – Γραμμικά Συστήματα

Εισαγωγή.....	1
1.1. Η έννοια του Πίνακα	1
1.2. Ισότητα Πινάκων	3
1.3. Είδη Πινάκων	4
Εφαρμογές	5
Ασκήσεις Εμπέδωσης	9
Σύνθετες Ασκήσεις	9
Πρακτικές Εφαρμογές.....	10
1.4. Πρόσθεση Πινάκων.....	13
Εφαρμογές	15
1.5. Πολλαπλασιασμός αριθμού με Πίνακα.....	18
Εφαρμογές	19
Ασκήσεις Εμπέδωσης	23
Σύνθετες Ασκήσεις	24
Πρακτικές Εφαρμογές.....	24
1.6. Πολλαπλασιασμός Πινάκων	26
Εφαρμογές	31
Ασκήσεις Εμπέδωσης	35
Σύνθετες Ασκήσεις	36
1.7. Γραμμικά Συστήματα.....	37
Εφαρμογές	45
Ασκήσεις Εμπέδωσης	50
Σύνθετες Ασκήσεις	51
Πρακτικές Εφαρμογές.....	52
Γενικές Ασκήσεις Κεφαλαίου	52
Ανακεφαλαίωση.....	55
Ερωτήσεις Κατανόησης.....	57

Κεφάλαιο 2: Περιγραφική Στατιστική

Εισαγωγή.....	59
2.1. Βασικές έννοιες και ορισμοί.....	59
2.2. Συχνότητα Παρατηρήσεων	62
2.3. Ομαδοποίηση Παρατηρήσεων	72
2.4. Παράμετροι Θέσης.....	76
2.5. Παράμετροι Διασποράς.....	82

2.6. Συντελεστής Μεταβλητότητας (CV).....	88
Εφαρμογές.....	89
Ασκήσεις Εμπέδωσης.....	97
Σύνθετες Ασκήσεις.....	99
Πρακτικές Εφαρμογές.....	100
<i>Γενικές Ασκήσεις Κεφαλαίου</i>	102
<i>Ανακεφαλαίωση</i>	103
<i>Ερωτήσεις Κατανόησης</i>	105

Κεφάλαιο 3: 'Όριο – Συνέχεια Συνάρτησης

Εισαγωγή.....	107
3.1. Η έννοια του Ορίου.....	107
3.2. Ιδιότητες του Ορίου Συνάρτησης.....	109
3.3. Πλευρικά 'Όρια Συνάρτησης.....	110
3.4. Μη πεπερασμένο 'Όριο Συνάρτησης – Απροσδιόριστες Μορφές.....	112
3.5. Κατακόρυφη Ασύμπτωτη Γραφ. Παράστασης Συνάρτησης..	116
Εφαρμογές.....	118
Ασκήσεις Εμπέδωσης.....	126
Σύνθετες Ασκήσεις.....	130
Πρακτικές Εφαρμογές.....	131
3.6. Η έννοια της Συνεχούς Συνάρτησης.....	133
3.7. Συνέχεια Συνάρτησης σε Διάστημα.....	138
3.8. Συνέχεια Βασικών συναρτήσεων.....	138
3.9. Ιδιότητες Συνεχών συναρτήσεων.....	140
Εφαρμογές.....	141
Ασκήσεις Εμπέδωσης.....	149
Σύνθετες Ασκήσεις.....	150
Πρακτικές Εφαρμογές.....	151
3.10. 'Όριο Συνάρτησης στο 'Απειρο.....	152
3.11. Οριζόντια Ασύμπτωτη.....	156
Εφαρμογές.....	158
Ασκήσεις Εμπέδωσης.....	163
Σύνθετες Ασκήσεις.....	164
Πρακτικές Εφαρμογές.....	165
<i>Γενικές Ασκήσεις Κεφαλαίου</i>	165
<i>Ανακεφαλαίωση</i>	168
<i>Ερωτήσεις Κατανόησης</i>	172

Κεφάλαιο 4: Στοιχεία Διαφορικού Λογισμού

Εισαγωγή.....	173
4.1. Η έννοια της Παραγώγου ως Ρυθμός Μεταβολής.....	173
Εφαρμογές.....	178
Ασκήσεις Εμπέδωσης.....	183
Σύνθετες Ασκήσεις.....	184
Πρακτικές Εφαρμογές.....	184
4.2. Παράγωγος Συνάρτηση.....	186
4.3. Παράγωγοι Βασικών Συναρτήσεων.....	187
4.4. Κανόνες Παραγωγίσισης.....	189
4.5. Παράγωγοι Ανώτερης Τάξης.....	189
Εφαρμογές.....	190
Ασκήσεις Εμπέδωσης.....	194
Σύνθετες Ασκήσεις.....	195
Πρακτικές Εφαρμογές.....	196
4.6. Παράγουσα Συνάρτηση.....	197
4.7. Διαφορικές Εξισώσεις.....	200
Εφαρμογές.....	202
Ασκήσεις Εμπέδωσης.....	207
Σύνθετες Ασκήσεις.....	208
Πρακτικές Εφαρμογές.....	208
4.8. Μονοτονία Συνάρτησης.....	210
4.9. Ακρότατα Συνάρτησης.....	211
Εφαρμογές.....	214
Ασκήσεις Εμπέδωσης.....	219
Σύνθετες Ασκήσεις.....	220
Πρακτικές Εφαρμογές.....	221
Γενικές Ασκήσεις Κεφαλαίου.....	222
Ανακεφαλαίωση.....	226
Ερωτήσεις Κατανόησης.....	228

Κεφάλαιο 5: Στοιχεία Ολοκληρωτικού Λογισμού

Εισαγωγή.....	231
5.1. Η έννοια του Ορισμένου Ολοκληρώματος.....	231
5.2. Ιδιότητες του Ορισμένου Ολοκληρώματος.....	235
Εφαρμογές.....	236
Ασκήσεις Εμπέδωσης.....	239
Σύνθετες Ασκήσεις.....	240
5.3. Υπολογισμός Ορισμένου Ολοκληρώματος.....	241
Εφαρμογές.....	243

Ασκήσεις Εμπέδωσης	247
Σύνθετες Ασκήσεις	248
Πρακτικές εφαρμογές	249
5.4. Υπολογισμός Εμβαδού Επιπέδων Χωρίων.....	250
Εφαρμογές	253
Ασκήσεις Εμπέδωσης	256
Σύνθετες Ασκήσεις	257
Γενικές Ασκήσεις Κεφαλαίου	258
Ανακεφαλαίωση.....	261
Ερωτήσεις Κατανόησης.....	263

Υποδείξεις για τη λύση των Ασκήσεων

Κεφάλαιο 1: Πίνακες – Γραμμικά Συστήματα

§ 1.1 – 1.3	265
§ 1.4 – 1.5	266
§ 1.6.....	266
§ 1.7.....	267
Γενικές Ασκήσεις	268

Κεφάλαιο 2: Περιγραφική Στατιστική

§ 2.1 – 2.6	270
Γενικές Ασκήσεις	270

Κεφάλαιο 3: Όριο – Συνέχεια Συνάρτησης

§ 3.1 – 3.5	271
§ 3.6 – 3.9	272
§ 3.10 – 3.11.....	273
Γενικές Ασκήσεις	273

Κεφάλαιο 4: Στοιχεία Διαφορικού Λογισμού

§ 4.1	275
§ 4.2 – 4.5	275
§ 4.6 – 4.7	276
§ 4.8 – 4.9	277
Γενικές Ασκήσεις	277

Κεφάλαιο 5: Στοιχεία Ολοκληρωτικού Λογισμού

§ 5.1 – 5.2	279
§ 5.3.....	279
§ 5.4.....	280
Γενικές Ασκήσεις	280

Βιβλιογραφία	283

Ευρετήριο Όρων.....	285